

РЕЦЕНЗИЯ

**От проф. д-р Радостина Телериг Бакърджиева,
Институт за икономически изследвания при БАН**

Относно:

Защита на дисертационен труд, разработен от доц.д-р инж. Веселин Цветанов Митев на тема: „Усреднен метод на верижните замествания” за придобиване на научна степен „доктор на науките” в научна област 5. Технически науки по професионално направление 5.13. „Общо инженерство”, научна специалност „Индустриален мениджмънт” към катедра „Икономика и управление” при МГУ „Св.Иван Рилски”- гр. София

Основание на рецензията:

- Заповед № 324 от 19.04.2023 г. на Ректора на МГУ „Св. Иван Рилски” относно назначаване на състав на научно жури в изпълнение на правилата и процедурите за придобиване на научна степен „доктор на науките” по професионално направление 5.13. „Общо инженерство”, научна специалност „Индустриален мениджмънт” при МГУ „Св.Иван Рилски”.

- Протокол 1 ЗРАСРБ-006 от първото заседание на научното жури, проведено на 16.05.2023 г.

Рецензията е съобразена с критериите и изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България и Правилника към него, правилата на НАЦИД и институционалните вътрешни допълнителни изисквания, заложи от МГУ „Св.Иван Рилски”.

- Представен е компактно систематизиран от кандидата панел от 8 броя официални документи- Протокол №7 / 15.03.2023 г. от заседанието на Катедрения съвет на катедра „Икономика и управление” към МГУ „Св.Иван Рилски” по предварителната защита на дисертационния труд, Копие от дипломата за ОНС „доктор” /ВАК 30992 от 08.01.2007/, Творческа автобиография, Справка за съответствието с минималните национални и институционални изисквания, Диск с електронни записи на дисертацията и автореферата, Дисертация, Автореферат и др.

1. Биографични данни на доц. Веселин Митев

Инж. В. Митев е роден на 29.07.1972 г. в гр. София.

През 1996 г. получава диплома като магистър-инженер, Разработване на полезни изкопаеми, специализация „Индустириален мениджмънт” в МГУ ”Св.Иван Рилски”.

През 2007 г. получава образователна и научна степен „доктор” в професионално направление „Икономика и управление на минното и геологопроучвателно дело /по отрасли/”

От 2012 г. е доцент по Икономика и управление по отрасли.

Доц. Митев владее на високо равнище руски и английски език.

Доц. Митев е член на ПК „Финанси и еврофондове” към Българска Минно-Геоложка Камара, член на ОС, член на Академичния съвет, на Факултетния съвет на МГУ ”Св.Иван Рилски”, на НТС по Минно дело, геология и металургия.

Той взема активно участие в университетски и международни конференции и конгреси.

Доц. Митев притежава сертификат за обучение по предприемачество. Разработил е 6 учебни програми/лекционни курсове за ОКС „Бакалавър” / Управление на индустриално предприятие, Анализ на стопанската дейност, Икономическа оценка на подземни ресурси и др./, 3- за ОКС „Магистър” / Стратегическо управление на промишлени предприятия, Мениджмънт на иновациите и инвестициите, финансово-стопански анализ/ и 2- за ОКС Доктор / Икономическа оценка на подземните богатства, Методика и методология на научните изследвания/.

2. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд „Усреднен метод на верижните замествания” е посветен на актуална и динамична проблематика, която се изучава от теоретичната мисъл, но и засяга практико-приложни решения на проблемите в областта на финансово-стопанския анализ за целите на индустриалния мениджмънт.

Научната новост на предложения дисертационен труд произтича не само от спецификата на конкретно формулираният научен проблем, но и от приложения в него интердисциплинарен подход. Именно умелото съчетаване на научни области като финансово-стопански анализ, индустриален мениджмънт, финанси, математически

анализи и методи, допринася за представянето на нов творчески изследователски продукт, с претенции за генериране на висока добавена научно-изследователска стойност както към теорията, така и към стопанската практика.

Математическите методи и анализи, използвани както в теоретичната, така и в приложната част на дисертационния труд, придават на дисертацията уникалност и своеобразен облик.

3. Структура, обем и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд „Усреднен метод на верижните замествания” е с общ обем 169 страници, чист текст 147 страници /след изключване на литературата, таблиците, приносни моменти, публикации/.

Дисертационният труд е несиметрично структуриран в предговор, увод, шест глави, заключение.

Допълнително са приложени научно –приложни приноси и библиография.

Приложени са 31 таблици и 10 фигури. Цитирани са 54 литературни източника- 72% от които на кирилица- български и руски език, 28% на латиница. Допълнителната литература включва 88 източника- 76% на руски и български език, 24% - на латиница, предимно на английски език.

В Предговора са посочени основните изследователски акценти на дисертационния труд.

Тезата, за защитата на която се търсят научни аргументи, е свързана със значимостта на динамичния финансово-стопански анализ, отчитащ съответен лаг във времето и използващ детерминиран факторен анализ, за ефективното осъществяване на управленските функции. /с.10/

Като предмет на изследване е посочен детерминирания факторен анализ за нуждите на финансово-стопанския анализ.

Целта на изследването е коректно дефинирана- разработването на нов универсален метод на детерминиран факторен анализ, който да дава точни резултати при определяне на факторните влияния от изменението на заложените факторни променливи върху резултативния показател чрез факторни модели. / с.11/

За изпълнението на целта са операционализирани 7 изследователски задачи в логическа последователност от критичен преглед на литературата и разработване на

самостоятелна методика, през извеждане и систематизация на математически изрази до апробиране, атестиране и адаптиране на усреднения метод на верижните замествания.

Използвана е богатата палитра от научно-изследователски методи- сравнителен, балансов, синтез, математически преобразувания.

Като обект на изследване е посочено разработването, апробацията и атестацията на нов универсален метод на детерминиран факторен анализ за потребностите на финансово-стопанския анализ. Прави впечатление известната степен на припокриване на предмета и обекта на анализ, което налага точното им отграничаване . / с.12/

Изложението е построено в шест глави с относително несиметричен обем. Положителен момент е, че всяка глава /с изключение на Трета глава/ завършва със заключение, в което в синтезиран вид са представени ключовите тези и научни послания. С обем около 60 страници Първа глава е най-голяма. В нея е представена същността на детерминирания факторен анализ и са анализирани различни видове детерминирани факторни модели- адитивни или разликови, мултипликативни, кратни, комбинирани. /15-16 стр./ Посочени са конкретните изисквания, които трябва да удовлетворяват детерминирания факторни модели.

Анализирани са предимствата и недостатъците на 12 метода на детерминиран факторен анализ. Пренебрегването на неразложимия остатък е посочено като недостатък на диференциалния и коефициентен метод.

Чрез разнообразни илюстрационни примери са представени опциите, които предоставя метода на верижните замествания. От примерите става ясно, че той не е еднозначен, тъй като при смяна на поредността на заместване на факторите, се получават различни резултати. Безспорна обаче е универсалността на посочения метод.

Както при Разликовия метод, така и при Метода на относителните разлики като проблемна област се очертават нееднозначните резултати и неразложимия остатък.

Като недостатък на логаритмичния метод е посочена ограничеността на неговата универсалност и приложимостта му единствено при мултипликативни факторни модели при допускане на логаритмично пропорционално разпределение на „неразложимия остатък”. / с.47/

Интегралният метод за факторен анализ при различни факторни модели /мултипликативни и адитивно-кратни/ е представен чрез математически изрази за определяне на индивидуалните факторни влияния и е систематизиран в табличен формат. /с.51/ Чрез примерни данни е доказано, че т.нар. „неразложим остатък” се разпределя поравно между влиянията на факторните променливи.

Направена е оценка на индексния метод, като най-прилаган в икономическата статистика, при два типа факторни модели- мултипликативен и адитивен- като са посочени предимствата и недостатъците му. /с.62/

В специален подпараграф на Първа глава системно са представени два от новите методи на класически математически анализ след 1999 г. Единият метод е основан на приложението на теоремата на Лагранж за крайните нараствания, а другият – на интегралната форма на теоремите за средните стойности. Разкрити са факторите за практически ограничената приложимост на посочените методи.

В табличен вид авторът съпоставя 12-те метода на детерминиран факторен анализ при четири вида факторни модели /с.69/.

В резултат на изложеното авторът извежда необходимостта от идентифицирането на нов метод на детерминиран факторен анализ, който да се отличава с висока степен на универсалност и да дава точни и еднозначни резултати при определяне на индивидуалните факторни влияния.

Във Втора глава на 6 страници доц. Митев представя собствена авторска методика на усреднения метод на верижните замествания, разработена на база на критичния преглед на детерминирания факторен анализ. На стр.75 е представена таблица с етапите в предложената методика, която си поставя за цел постигането на по-голяма точност при измерване на въздействието на комплексните факторни влияния върху резултативния показател. / с.79/

В глава Трета е представена апробация на методика на усреднения метод на верижните замествания при двуфакторен мултипликативен модел, респ. при двуфакторен кратен модел при 2 променливи. В резултат от самостоятелни математически преобразувания са изведени крайни формули за директно количествено определяне на двете факторни влияния. На 10 страници е представена авторска систематизация на 42 факторни модела и 153 математически израза за директно количествено определяне на индивидуалните факторни влияния.

В глава Четвърта с обем 14 страници е представена апробация на точността на резултатите по усреднения метод на верижните замествания чрез съпоставяне с интегралния метод. Въз основа на математически изчисления е доказано, че при кратните и адитивно-кратни факторни модели авторският метод постига абсолютна точност /с.113/ за разлика от интегралния метод, при който функцията натурален логаритъм рефлектира в манипулиране и компрометиране на резултатите.

В глава Пета /17 страници/ е представена апробация на точността на резултатите на авторския усреднен метод на верижните замествания спрямо по-стария и несъвършен метод на верижните замествания. Нагледно е разкрит главният недостатък на метода на верижните замествания, произтичащ от това, че при промяна на поредността на заместване на участващи фактори, се получават различни резултати, което е видно по направените изчисления. С пример е посочено стъпаловидното изменение на участващите фактори във факторния модел, както и неравномерното разпределение на факторните влияния в последствие / с.131-132/.

Врѣх на теоретичната и приложна компетентност на автора е Шеста глава, в която е направен динамичен детерминиран факторен анализ по усреднен метод на верижните замествания за 5 годишен период с три различни измерения - по подпериоди, анализ на нетна рентабилност на приходите от продажби за период 2017-2021 г., и обща ликвидност на реално функциониращо и листвано на БФБорса дружество „Монбат”. Научната идея е много интересна. Резултативният показател се замества със съответен финансов показател /нетна рентабилност на приходите от продажби/ и се измерва влиянието на факторите чрез реални финансови променливи /нетен финансов резултат и нетни приходи от продажби/. В табличен вид е представен тренда на изследвания финансов показател както за 5-те години отделно, така и съвкупно за целия петгодишен период.

Направен е системен анализ и на тренда на общата ликвидност при заложените четири променливи /материални запаси, краткосрочни вземания, краткосрочни финансови средства, текущи задължения/. Въз основа на реални фирмени входящи данни е направена оценка на въздействие на всяка от променливите и резултатите са представени в табличен вид за всяка година и в акумулиран вид. Разкрити са закономерности и са направени обобщения.

4. Научни приноси

Научните приноси в дисертационния труд на доц. Веселин Митев са безспорни, но не са квалитетно идентифицирани. Има известно съвпадение между параграф Научна новост / с.12 в Увода/ и Приносни моменти /с. 156-157/. Формулировката Приносни моменти не е коректна. Използва се терминът Научни приноси.

Рецензентът предлага научни приноси с теоретико – методологични измерения:

1. Систематизирана е икономическа литература, която разкрива същността на методи на детерминиран факторен анализ и същността на новооткрития от автора усреднен метод на верижните замествания.
2. Изведени са над 153 аналитични изрази и 42 детерминирани факторни модели с до 4 факторни променливи, чрез които се определят индивидуални факторни влияния посредством усреднения метод на верижните замествания.

Рецензентът предлага следните приложни приноси:

1. Въз основа на авторска методология и предварително структурирани математически изрази е направена оценка на състоянието и динамиката на финансови индикатори за 5-годишен период за конкретна публична българска компания «Монбат».
2. За 5-годишен период и по отделни години е анализирано състоянието на финансови показатели като нетна рентабилност на приходите от продажби и обща ликвидност и е представено въздействието на предварително заложен фактори /променливи/, измерени чрез финансови индикатори.

5. Критични бележки

1. В духа на високата степен на актуалност на предложения дисертационен труд в Увода и теоретичната част би могло да се отдели внимание на директната релация между темата на дисертационния труд и отчитането на устойчивостта на предприятията във финансова и нефинансова перспектива в европейски контекст. Нещо повече - анализираният метод се използва за оценка на борсовата търговия и състоянието на капиталовите пазари. Има богата икономическа литература в това направление, която би могла да бъде изучена.

2. В теоретичната част акцентът е поставен директно върху методите на детерминиран факторен анализ. На с.17 конкретно са посочени водещи автори по темата. Авторът би могъл да разгърне задълбочена теоретична дискусия с водещи учени по темата въз основа на техни конкретни публикации и да подчертае точно кои техни постановки отхвърля заради недостатъци, към кои техни тези се придържа, кои идеи доразвива и откъде нататък доразработва теорията с авторски почерк.

3. Тъй като се оценява дисертационен труд за придобиване на научна степен «доктор на науките» приложните приноси трябва да са преференциално формулирани, да са със значително по-голяма тежест, както и да са направени препоръки със силна значимост за стопанската практика.

4. Заключение следва да има много по-значима тежест. В него не трябва да има преразказ на цели, намерения и механично повтарящи се пасажии. В него трябва да са систематизирани всички изводи, обобщения и конкретни оценки, които разкриват степента самооценка на изпълнението на операционализираните в увода 7 конкретни задачи.

5. Приложната конструкция само би спечелила, ако е направено кратко представяне на компанията, включително нейната история, бизнес модел, предмет на дейност, брой заети, злополуки, продажби, ликвидност и други ключови финансови и нефинансови индикатори, управленска структура. Освен това 5 годишния период на изследване е много кратък за получаване на национално и фирмено значими резултати. Това не позволява на автора да направи препоръки за динамична трансформация на фирмените стратегии и политики и да идентифицира конкретни препоръки към мениджърите на компанията. Много по-богати щяха да бъдат резултатите при изследване на 10 или 20 годишен период, или пък в краен случай 2 петгодишни периода, които можеха да бъдат сравнени.

6. Количествена и качествена характеристика на представените от доц. д-р Веселин Митев научни трудове по различни критерии и измерения като аргумент за допустимост за участие в конкурса за придобиване на научна степен „доктор на науките“:

Количествени критерии:

По повод участието си в конкурса за придобиване на научна степен „доктор на науките“ доц. д-р **Веселин Митев** е представил следните публикации. След обстойно запознаване с доказателствените материали рецензентът потвърждава достоверността на всички публикации, докладвани от доц. Митев в съответствие с Приложение №6 от зададените критерии от МГУ „Св. Иван Рилски“:

- Дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ 50 т.

-Дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките” – 1 бр. /100т./

Оптималният вариант би бил дисертационният труд да е публикуван предварително преди процедурата на английски език, утвърден, припознат от научната общност- национална и европейска и впоследствие отчетен като национално и европейски значим научен продукт, генериращ научна добавена за националното стопанство стойност.

-

б/ Научни публикации – общо 120 т. Индексираната статия е на руски език с обем 8 с. - 40 т.

Статиите в нереферираните списания са 4, 3 от които публикувани в УНСС, сп. Икономически и социални алтернативи на български език. 1 статия е на английски език. / В Отчета има грешка -60 т./ Всъщност са 4 статии по 20 точки.- 80 т.

Общият обем на публикациите е 5 статии, 40 страници общо.

Препоръчително е публикуването на по-мощабни научни изследвания в размер на 30-50 с. научни студии на английски език в сходни европейски университети, което да рефлектира в активна дискусия и комуникация, а впоследствие активно проектно сътрудничество.

Цитиранията са коректно систематизирани- общо 124т. / 60 т.- цитирания в реферирани издания, 42 т.- цитирания в монографии, цитирания в нереферирани издания - 22т./

Отчетено е участие за 40 т. в два научно-приложни проекта, директно свързани с представената за рецензиране тема и реализирани в МГУ. Доц. Митев е участник в 2 национални научни проекта -40 т. Заявено е и участие в международен проект , финансиран от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.- 20 т. Сумарно 100 т.

Представените публикации и цитирания напълно изпълняват изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника към него и съответстват на заложените институционални критерии в МГУ „Св. Иван Рилски”.

Качествени критерии:

В научните публикации /статии/ на доц. Митев ясно се открояват два основни фокуса на изследване- първият, свързан с темата на дисертационния труд и 1 статия, посветена на производството, консумацията и цените на суровия нефт, което е в пълно съответствие с професионалната насоченост на МГУ „Св. Иван Рилски”.

8. Препоръки

Препоръчително е в перспектива научните публикации на доц. Митев да бъдат приоритетно на английски език, да са с по-голям обем и да фигурират приоритетно в международно утвърдени бази данни като Scopus и Web of Sciences.

Представеният дисертационен труд задължително трябва да се публикува / дори се отчита закъснение/ и да се представи на заинтересованите страни- сходни университети в България и ЕС, Минно–геоложка камара, неправителствен сектор. Бенефициенти ще бъдат научни работници, докторанти, обучаващи се. 1 екземпляр да бъде изпратен на компания «Монбат».

Добре би било обучаването на докторанти по тази проблематика от доц. Митев в съответна докторска програма.

9. Въпроси към доц. Митев

1. Какви са Вашите основания за избора на точно тези 2 финансови индикатора, като обект на фирмено изследване.- нетна рентабилност на приходите от продажби и обща ликвидност? Не е ли пренебрегната печалбата като ключов финансов индикатор?

2. Ако заинтересовано лице /миноритарен акционер/ прочете Вашия анализ за общата ликвидност на компанията, може ли да направи извод за състоянието на фирмата и позициите и на капиталовия пазар, за цените на акциите и доходността от тях с цел вземане на оптимално инвестиционно решение и информиран избор?

10. Заключение

Въз основа на направената комплексна верификация на документите, представени от доц. Веселин Цветанов Митев, и задълбоченото рецензиране на дисертационен труд „Усреднен метод на верижните замествания” по повод защита на дисертационен труд по Професионално направление 5.13. Общо инженерство, научна специалност „Индустриален мениджмънт” към катедра „Икономика и управление” на МГУ „Св. Ив. Рилски”, може да се направи обективно аргументирано заключение, че

изискванията и критериите на ЗРАСРБ, Правилника за неговото прилагане и респективно заложените в Правилника изисквания на МГУ към автора на дисертационния труд за придобиване на научна степен „доктор на науките”, са комплексно изпълнени.

Въз основа на гореизложеното, въпреки направените критични бележки и препоръки, приносите на автора са безспорни, аналитичният инструментариум придава на изследването висока неоспорима добавена стойност, въз основа на което оповестявам публично положителната си оценка за представения дисертационен труд на тема „Усреднен метод на верижните замествания” и заявявам легитимно, че ще дам положителен вот за придобиването на научна степен ”доктор на науките” по Професионално направление 5.13. Общо инженерство, научна специалност „Индустриален мениджмънт” към катедра „Икономика и управление” на МГУ „Св. Ив. Рилски” от доц. д-р Веселин Цветанов Митев.

13.07.2023

София

Рецензент:

Проф. д-р Радостина Бакърджијева